

Journal of Economics, Finance and Accounting

Year: 2017 Volume: 4 Issue: 3

INTERNAL DETERMINANTS OF PROFITABILITY OF STATE, PRIVATE AND FOREIGN OWNED COMMERCIAL BANKS OPERATING IN TURKEY

DOI: 10.17261/Pressacademia.2017.701

JEFA- V.4-ISS.3-2017(13)-p.342-353

Ozcan Isik¹

¹Cumhuriyet University, Department of Banking and Finance, Sivas, Turkey. ozcan@live.com

To cite this document

Isik, O., (2017). Internal determinants of profitability of state, private and foreign owned commercial banks operating in Turkey. Journal of Economics, Finance and Accounting (JEFA), V.4, Iss.3, p.342-353.

Permement link to this document: <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2017.701>

Copyright: Published by PressAcademia and limited licenced re-use rights only.

ABSTRACT

Purpose - The purpose of this study is to identify the internal determinants affecting profitability of 26 commercial banks (i.e. state, private, and foreign banks) in Turkey.

Methodology- Fixed and random effects panel data estimation techniques are employed to evaluate the impact of various internal determinants on bank profitability in Turkish banks having different ownership structures. The estimates are based on quarterly data over the period 2009Q1-2016Q3.

Findings- Estimation results generally indicate that bank profitability (i.e. return on assets) is positively affected by variables such as income diversification, deposit level, bank scale, and bank stability, but negatively influenced by variables representing credit risk, lending level, operating expenses, and capital adequacy.

Conclusion- Bank profitability is affected by all bank-specific variables. However, when the sample is divided into three groups according to the ownership structure, the findings show that the effects of the bank-specific variables differ according to the bank ownership structure.

Keywords: Turkish banking sector, commercial banks, internal determinants of profitability, panel data analysis, Turkey.

JEL Codes: C23, E44, G21.

TÜRKİYE'DE FAALİYET GÖSTEREN KAMU, ÖZEL VE YABANCI SERMAYELİ TİCARİ BANKALARIN KARLILIĞININ İÇSEL BELİRLEYİCİLERİ

ÖZET

Amaç- Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki 26 kamu, özel ve yabancı sermayeli ticari bankanın kârlılığını etkileyen içsel faktörleri tespit etmektir.

Yöntem- Farklı mülkiyet yapılarına sahip Türk bankalarında çeşitli içsel belirleyicilerin banka kârlılığı üzerindeki etkisini değerlendirmek için sabit ve tesadüfi etkiler paneli veri tahmin teknikleri kullanılmıştır. Tahminler 2009Ç1-2016Ç3 dönemine ait üçer aylık verilere dayanmaktadır.

Bulgular- Tahmin sonuçları genel olarak banka kârlılığının (aktif kârlılığı) gelir çeşitlendirme, mevduat düzeyi, banka ölçeği ve banka istikrar düzeyi gibi değişkenlerden pozitif yönde etkilendiğini ancak kredi riski, kredilendirme düzeyi, faaliyet giderleri ve sermaye yeterliliğini temsil eden değişkenlerden negatif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Sonuç- Banka kârlılığı değişkeni bankaya özgü tüm değişkenlerden etkilenmektedir. Ancak, banka örnekleme mülkiyet yapısına göre üç gruba ayrıldığında, bulgular bankaya özgü değişkenlerin banka kârlılığı üzerindeki etkilerinin mülkiyet yapısına göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk bankacılık sektörü, ticari bankalar, kârlılığın içsel belirleyicileri, panel verileri analizi, Türkiye.

JEL Kodları: C23, E44, G21.

1.GİRİŞ

Bankaların finansal sistem içindeki önemi ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, bankaların karlılığının belirleyicileri hem ulusal hem de uluslararası literatürde oldukça ilgi gören bir araştırma konusudur. Bankalar toplanan mevduatların karlı yatırım projelerine dönüşmesine aracılık ederek ekonomide önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Bu nedenle bankacılık sektörünün istikrarı hem finansal sistem için hem de ülkenin ekonomik performansı için büyük önem taşımaktadır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bankalar finansal sistemin en önemli aktörleri olup ülkenin ekonomik gelişmesinde son derece kritik bir rol üstlenmektedirler (Işık vd. 2017). İyi işleyen ve karlı bir biçimde çalışan bankacılık sektörü bir yandan bankaların olumsuz dış şoklara karşı direncini arttırırken diğer yandan da finansal sistemin istikrarlı olmasına katkı sağlayabilir (Athanasoglou vd., 2008). Bununla beraber, bankacılık sektörünün finansal aracılık faaliyetleriyle ilgili negatif sonuçlar finansal sistemin istikrarını zayıflatarak ekonomik büyümenin yavaşlamasına, işsizliğin artmasına ve bankacılık kaynaklı finansal krizlere neden olabilir (Isik ve Bolat, 2016). Yatırımcılar açısından son derece önemli bir performans göstergesi olan karlılık aynı zamanda bankaların varlıklarını sürdürmesine, büyümesine ve rekabet gücü kazanmasına da katkıda bulunmaktadır (Menicucci ve Paolucci, 2016). Sonuçta bankaların karlılık düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi hem mikro hem de makro açıdan büyük önem teşkil etmektedir. Buna ilaveten, banka performansı ve karlılığı ile ilgili çalışmalar gelecekte banka yönetimi ve düzenleyici otoriteler tarafından izlenecek stratejilerin belirlenmesine de katkı sağlayabilir.

Bu çalışmanın amacı 2007-2008 küresel finansal krizi sonrasında 2009:Ç1-2016:Ç3 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan ticari bankaların karlılığını etkileyen içsel faktörleri tespit etmektir. Türkiye’de bankaların mülkiyet yapılarını dikkate alarak banka karlılığı üzerinde etkili olan faktörleri araştırma sayısı son derece sınırlıdır. Literatür incelemesinde Türk bankalarının mülkiyet yapılarını dikkate alan sadece üç çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar sırasıyla Güngör (2007), Gülhan ve Uzunlar (2011) ve Uludağ ve Gökmen (2011) tarafından yapılan çalışmalardır. Dolayısıyla bu çalışmada karlılık belirleyicileri hem tüm bankalar örnekleme açısından hem de banka grupları (kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalar) açısından çeyrek yıllık banka verileriyle tekrar analiz edilecektir. Ayrıca, 2009-2016 yıllarını kapsayan döneme ilişkin Türkiye’de yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada sermaye yeterlilik oranı haricinde karlılık modelinde kullanılan bankalara özgü finansal değişkenlerin (gelir çeşitlendirme, kredi riski, kredilendirme faaliyeti, mevduat düzeyi, faaliyet giderleri, Z-skoru ve banka ölçeği) tümünün banka karlılığı üzerinde önemli etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya genel bir giriş yapılmasının ardından ikinci bölümde konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yapılan ampirik çalışmalar incelenmiştir. Üçüncü bölümde veri seti, değişkenler ve ekonometrik model açıklanmıştır. Analizden elde edilen bulgular dördüncü bölümde tartışılırken, sonuç ve değerlendirme bölümü ile çalışma tamamlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

1980-1995 yıllarını kapsayan dönemde 11 Tunus bankasının karlılığını etkileyen unsurlar Naceur ve Goaid (2001) tarafından analiz edilmiştir. Çalışmada panel veri sabit etkiler tahmincisinden elde edilen sonuçlar ticari bankaların karlılığının genel olarak banka yönetiminin etkisi altındaki içsel değişkenlerin bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, banka karlılığı (ROA); işgücü verimliliği, sermaye verimliliği, portföy kompozisyonu ve banka sermayesinden pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilenmektedir.

Mamatzakis ve Remoundos (2003), çalışmalarında 1989-2000 yılları arasında Yunanistan’daki 17 mevduat bankasının finansal verileri ve makroekonomik göstergeleri kullanarak hem aktif karlılığının hem de özkaynak karlılığının belirleyicilerini araştırmışlardır. Görünüşte ilişkisiz regresyon (SUR) ve panel sabit etkiler regresyon yöntemleri kullanılan çalışmada, ROA modeli için geçmiş karlılık, sermaye oranı, kredi-aktif oranı, personel harcamaları, para arzı, Atina menkul kıymetler borsası endeksindeki yıllık değişim, banka büyüklüğü ve banka büyüklüğünün karesi gibi değişkenler anlamlı bulunmuştur. Bir diğer karlılık ölçüsü özkaynak karlılığı (ROE) için regresyon sonuçları borsası endeksindeki yıllık değişimi ölçen değişken haricinde ROA’yı etkileyen tüm faktörlerin ROE’yi de benzer şekilde etkilediğini göstermektedir.

Pasiouras ve Kosmidou (2007) 1995-2001 yıllarını kapsayan dönemde 15 Avrupa Birliği ülkesinde 584 ticari bankanın verilerini kullanarak banka karlılığının belirleyicilerini panel veri analiz yöntemi kullanarak araştırmışlardır. Tahmin sonuçları göstermektedir ki hem yerli bankalar örnekleminde hem de yabancı bankalar örnekleminde, varlıkların ortalama karlılığı (ROAA) değişkeni sadece bankalara özgü değişkenlerden değil aynı zamanda piyasa yapısı ve makro değişkenlerden istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilenmektedir.

Türkiye’de faaliyette bulunan 29 ticari bankanın 1990-2005 dönemine ilişkin panel verilerini kullanan Güngör (2007) ticari bankaların karlılığına etki eden unsurları hem yerel ticari bankalar hem de yabancı ticari bankalar açısından incelemiştir. Panel veri analiz yöntemlerinin kullanıldığı çalışmada ticari banka örnekleme bankacılık sektörü ile ilgili yeniden yapılandırma programının etkisini belirlemek için iki döneme ayrılmıştır (1990-2000 ve 2002-2005). Analizden elde edilen sonuçlar

göstermektedir ki sadece mikro belirleyiciler değil aynı zamanda makro belirleyiciler de banka karlılığı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Buna ilaveten çalışmada faaliyet gideri değişkeni haricinde analizde kullanılan bütün açıklayıcı değişkenlerin hem yerli hem de yabancı ticari bankaların karlılığını benzer şekilde etkilediği bulunmuştur.

1990–2005 dönemi için Filipin bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari bankaları kapsayan çalışmalarında, Sufian ve Chong (2008) içsel ve dışsal değişkenlerin banka kârlılığını (ROA) üzerindeki etkisini hem tesadüfi etkiler hem de sabit etkiler panel veri yöntemleri kullanarak belirlemeye çalışmışlardır. Analiz sonuçları artan sermaye oranı ve çeşitlendirmenin banka karlılığını anlamlı bir şekilde arttırdığını ancak artan kredi riski, faiz dışı gider-toplam aktif oranı ve enflasyon oranının karlılık üzerinde ters yönlü etkilere neden olduğunu göstermektedir.

Sufian ve Habibullah (2009) Çin bankacılık sektörü için 2000-2005 döneminde sabit etkili panel veri analiz metodu kullanarak 220 gözlemden oluşan banka örnekleminde karlılığın makroekonomik ve bankalara özgü belirleyicilerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçları hem tüm banka örneklemini için hem de alt-banka örneklemi için değerlendirilmiştir. Tüm bankaların yer aldığı örnekleme, banka büyüklüğü, gelir çeşitlendirme, banka sermayesi, yönetim etkinliği, ekonomik büyüme ve para arzındaki büyümenin ROA'nın anlamlı belirleyicileri olarak tespit edilmiştir. Banka örneklemini daha sonra devlete ait ticari bankalar, özel sermayeli ticari bankalar ve şehir ticari bankaları olarak üçe ayrılarak karlılığın belirleyicileri tekrar incelenmiştir. Devlete ait ticari bankalardan oluşan örnekleme ilişkin bulgular, kredi-aktif oranı, kredi kayıpları karşılığı, banka sermayesi, yönetim etkinliği, ekonomik büyüme ve para arzındaki büyüme ile ROA arasında anlamlı ilişkiler olduğuna işaret etmektedir. Özel sermayeli ticari bankalar açısından sabit etkili model değerlendirildiğinde, bulgular sadece kredi kayıpları karşılığı ve yönetim etkinliği gibi değişkenlerin ROA üzerinde anlamlı etkilerinin olduğunu göstermektedir. Son olarak, çalışmada ekonomik büyüme, para arzındaki büyüme, sermaye oranı, yönetimin etkinliği, gelir çeşitlendirme ve banka büyüklüğü gibi değişkenlerin şehir ticari bankalarının karlılığının önemli belirleyicileri olduğu raporlanmıştır.

2002-2009 dönemi için Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarını kapsayan çalışmalarında, Alp vd. (2010) banka kârlılığının içsel belirleyicilerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, banka sermayesi ve banka büyüklüğünün aktif karlılığı (ROA) üzerinde pozitif etkilerinin olduğu ancak kredi riski ve faaliyet giderlerinin ROA üzerinde negatif etkilerinin olduğu gözlemlenmiştir.

Ukrayna bankacılık sisteminde faaliyette bulunan bankaların karları üzerinde etkili olan faktörleri araştıran Davydenko (2011) çalışmasında bankalara ait 2005:Ç1-2015:Ç4 dönemini kapsayan 3236 firma-çeyrek gözlem ve panel veri analiz yöntemi kullanmıştır. Çalışmada veri setine dâhil edilen bütün bankalar için sermaye yeterlilik oranı, kredi riski, gider yönetimi, kredi-aktif oranı, mevduat-aktif oranı, banka ölçeği, banka ölçeğinin karesi, yoğunlaşma oranı, enflasyon ve finansal krizi temsil eden kriz kukla değişkeni gibi değişkenlerin banka karlılık düzeyini (ROA) belirleyen faktörler olduğunu tespit edilmiştir.

1999-2009 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 26 ticari bankanın (kamu, özel ve yabancı sermayeli) aktif karlılığının içsel ve dışsal belirleyicilerini araştıran Uludağ ve Gökmen (2011) çalışmalarında hem statik hem de dinamik panel veri tahmin yöntemleri kullanmışlardır. Çalışmanın ampirik sonuçları tüm bankalar, kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Genel olarak analiz sonuçları, bankacılık sektöründe karların kalıcı olmadığını göstermektedir. Bu sonuca ilaveten faiz dışı gider yönetimi daha zayıf, büyük ölçekte faaliyette bulunan ve sermaye yeterliliği yüksek olan ticari bankaların daha düşük karla çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca banka karlılığının ekonomik büyüme, enflasyonun ve rekabet yoğunluğu gibi değişkenlerden pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Gülhan ve Uzunlar (2011) iki farklı zaman dilimine ilişkin banka örneklemini (1990-2000 ve 2002-2008) kullanarak Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan yerli ve yabancı bankaların karlılıklarını etkileyen faktörleri panel veri analiz teknikleri ile araştırmışlardır. Çalışma sonuçları 1990-2000 örneklemini açısından değerlendirildiğinde, güçlü sermaye yapısına sahip, daha büyük, personel giderleri daha yüksek, sektör payı daha yüksek ve menkul kıymetleri daha fazla olan bankaların hem tüm bankalar hem de yerel ve yabancı bankalar örnekleminde daha yüksek aktif karlılığına sahip olduklarını göstermektedir. Bununla beraber, hem tüm bankalar örnekleminde hem de yabancı bankalar örnekleminde, yüksek likidite düzeyi yüksek karlılıkla ilişkiliyken, takibe düşen kredilerin artması düşük karlılığa neden olmaktadır. Bu dönemde makro değişkenlerden enflasyon ve ekonomik büyümenin banka karlılığı üzerindeki etkisi pozitifdir. Yine bu dönemde yoğunlaşma ve kriz değişkenleri anlamlı bulunmamıştır. 2002-2008 yıllarını kapsayan örneklem sonuçları tüm bankalar açısından incelendiğinde, sermaye, personel giderleri, likidite, menkul kıymetler, takipteki krediler, ekonomik büyüme, sektör payı ve yoğunlaşma değişkenleri karlılığın anlamlı belirleyicileri olarak rapor edilmiştir. Sermaye, büyüklük, enflasyon ve ekonomik büyüme yerel bankaların karlılıklarını arttırırken, personel giderleri, takipteki krediler ve sektör payı değişkenleri ise yerel bankaların karlılıklarını azaltmaktadır. Buna ilaveten, söz konusu çalışmada sermaye, büyüklük, menkul kıymetler ve yoğunlaşma gibi değişkenlerin yabancı bankaların karlılığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip oldukları; likidite, takipteki krediler, enflasyon ve sektör payı gibi belirleyicilerin ise yabancı bankaların karlılığı üzerinde negatif bir etkiye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çerçi vd. (2012), Türk bankacılık sektörü için 2003:01-2010:05 dönemini kapsayan çalışmalarında ticari bankaların 89 gözlemeden faydalanarak banka karlılığının belirleyicilerini en küçük kareler (EKK) yöntemi ile tespit etmeye çalışmışlardır. Regresyon modellerinde net faiz marjı (NIM) ve aktif karlılığı (ROA) değişkenleri karlılık ölçüsü olarak kullanılmıştır. ROA denkleminden elde edilen bulgular, faiz dışı giderlerin, mevduat-kredi oranının ve gelir çeşitlendirmenin ROA'nın anlamlı belirleyicileri olduğunu göstermektedir. Bununla beraber çalışmada kredi kayıpları karşılığı, gelir çeşitlendirme ve mevduat-kredi oranı gibi değişkenlerin NIM denkleminde anlamlı belirleyiciler olarak tespit edilmiştir.

İskenderoğlu vd. (2012) çalışmalarında 2004-2009 döneminde Borsa İstanbul'a kayıtlı 13 mevduat bankasının çeyrek dönemlik verisini kullanarak sermaye yapısı, büyüme ve büyüklük gibi bankaya özgü finansal değişkenlerin banka karlılığı üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Çalışmada karlılık modellerinin tahmin edilmesinde sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, varlıkların karlılığı (ROA) ve özsermaye karlılığı (ROE) ile ölçülen banka karlılığı değişkenlerinin, sermaye yapısı değişkenlerinden negatif ve anlamlı bir şekilde ancak geçmiş karlılık düzeyi, büyüklük ve büyüme değişkenlerinden ise pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilendiğini göstermektedir.

Azam ve Siddiqui (2012) Pakistan bankacılık sektöründe 2004-2010 yıllarını kapsayan dönemde çeyreklik veriler kullanarak yaptıkları çalışmada 36 mevduat bankasının karlılığını etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlanmışlardır. Çalışmada tahmin yöntemi olarak en küçük kareler yöntemi kullanılmış olup, banka örnekleme kamu, özel ve yabancı bankaları kapsayacak şekilde üçe ayrılmıştır. Çalışmanın bulguları şöyledir: (1) banka sermayesi ile özel bankaların aktif karlılığı arasında negatif, yabancı bankaların aktif karlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. (2) sadece özel bankaların aktif karlılığı net faiz marjından pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilenmektedir. (3) gider-gelir oranı hem kamu hem de yabancı bankaların aktif karlılığını negatif ve anlamlı bir biçimde etkilemektedir. (4) yüksek likidite oranı sadece özel bankaların aktif karlılığını arttırmaktadır. (5) mevduat büyüme oranı ile aktif karlılığı arasında sadece özel bankalar için pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. (6) ekonomik büyüme hem kamu hem de yabancı bankaların karlılığını pozitif ve anlamlı bir biçimde etkilemektedir.

Shehzad vd. (2013) çalışmalarında aktiflere ilişkin büyüklük ve büyüme kararlarının ticari bankaların finansal performansını nasıl etkilediğini araştırmışlardır. 148 ülkeden 15.000'den fazla banka verisinin kullanıldığı çalışma 1998-2010 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Çalışmada sistem GMM tahmincisi kullanılmış olup, sonuçlar hem tüm bankalar bazında hem de OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerin bankaları bazında değerlendirilmiştir. İlk olarak tüm bankaları içeren örneklem sonuçları incelendiğinde, geçmiş karlılık düzeyi, gecikmeli büyüklük, sermaye oranı, gider-gelir oranı, bilanço dışı faaliyetler ve ekonomik büyüme gibi değişkenlerinin özsermayenin karlılığı ile ölçülen banka karlılığını etkileyen anlamlı değişkenler olduğu tespit edilmiştir. İkinci olarak OECD ülke bankaları açısından sonuçlar incelendiğinde, geçmiş karlılık, gecikmeli büyüklük, gecikmeli büyüme, sermaye oranı, gider-gelir oranı, bilanço dışı faaliyetler, enflasyon, ekonomik büyüme ve yoğunlaşma oranı gibi değişkenlerin banka karlılığını etkileyen anlamlı belirleyiciler olduğu rapor edilmiştir. Son olarak OECD üyesi olmayan ülke bankalarına ilişkin örneklemde elde edilen bulgulara göre, sadece gecikmeli karlılık ve bilanço dışı faaliyetler anlamlı değişkenler olarak bulunmuştur.

2002–2010 yılları arasında, Hırvatistan bankacılık sektöründe banka karlarını etkileyen bankaya özgü, sektöre özgü ve makro faktörleri dinamik panel data metodu (fark GMM) ile araştıran Pervan vd. (2015) bankaların ROA'sının geçmiş karlılık, banka büyüklüğü, ödeme gücü riski (banka sermayesi), yoğunlaşma oranı, ekonomik büyüme ve mevduatlardaki büyüme gibi faktörlerden pozitif ve anlamlı bir şekilde; kredi riski, işlem maliyetleri ve enflasyon gibi değişkenlerden ise negatif ve anlamlı bir şekilde etkilediğini belirlemişlerdir.

1984–2010 dönemi için Amerika'da faaliyette bulunan 17.588 ticari bankanın karlılığına etki eden unsurlar iki aşamalı sistem GMM metodu vasıtasıyla Chronopoulos vd. (2015) tarafından araştırılmıştır. Çalışmada karlılık göstergesi olarak ROA kullanılırken, ticari bankalar aktif büyüklüklerine göre üç gruba (küçük, orta ve büyük ölçekli bankalar) ayrılmıştır. Her üç banka grubu için tahmin sonuçları göstermektedir ki gecikmeli karlılık, aktif büyümesi, kredi riski, gelir çeşitlendirme, kredi-aktif oranı, sermaye oranı, kredi portföy yoğunlaşması, banka ölçeği, banka ölçeğinin karesi gibi değişkenler, bankaların karlılığındaki değişimi açıklayan önemli değişkenlerdir. Bununla beraber çalışmada ekonomik büyüme değişkeni hem küçük hem de orta ölçekli bankalar örneklemelerinde anlamlı olarak bulunmuşken, sektör yoğunlaşma oranının sadece orta ölçekli bankalar örnekleminde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

2009-2013 yıllarını kapsayan dönemde payları Borsa İstanbul'da işlem gören 2 katılım ve 12 mevduat bankasının performansını etkileyen faktörler Reis vd. (2016) tarafından araştırılmıştır. Çalışmada varlıkların karlılık oranı (ROA) ve net faiz marjı (NIM) banka karlılık ölçüleri olarak kullanılmıştır. ROA modelinden elde edilen sonuçlara göre, yüksek piyasa kapitalizasyonu banka karlılığının artmasına katkıda bulunurken, artan kaldıraç oranı ve kredi-mevduat oranı ise banka karlılığının azalmasına yol açmaktadır. Analiz sonuçları NIM açısından ele alındığında, çalışmanın sonuçları göstermektedir ki yüksek piyasa kapitalizasyonu, kaldıraç oranı, kredi-mevduat oranı ve yüksek ekonomik büyüme oranı gibi değişkenler banka karlılığının anlamlı bir biçimde azalmasına neden olmaktadır.

Menicucci ve Paolucci (2016), 2009-2013 yıllarını kapsayan dönemde 35 Avrupa bankasının performansını belirleyen faktörleri analiz etmişlerdir. Söz konusu çalışmada ortalama aktif karlılığı (ROAA), ortalama özkaynak karlılığı (ROAE) ve

ortalama net faiz marjı (NIMA) bankaların performans ölçüleri olarak, bankalara özgü finansal değişkenlerden banka büyüklüğü, sermaye oranı, kredi-aktif oranı, kredi kayıpları karşılığı ve mevduat-aktif oranı açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Panel veri regresyon sonuçları üç ayrı karlılık ölçüsü göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre, hem ROAA hem de ROAE modelinde banka büyüklüğü, sermaye oranı, kredi kayıpları karşılığı ve mevduat-aktif oranı anlamı değişkenler olarak bulunmuştur. Çalışmada ayrıca banka büyüklüğü, sermaye oranı, kredi kayıpları karşılığı değişkenlerinin yanı sıra ve kredi-aktif oranı değişkeni bankaların faiz marjlarını (NIMA) etkileyen anlamı değişkenler olarak rapor edilmiştir.

2002-2011 yıllarını arasında Portekiz bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 27 bankanın performansını belirleyen bankaya özgü, makro, sektörel faktörler Garcia ve Guerreiro (2016) tarafından analiz edilmiştir. En küçük kareler (OLS) tahminlerinin kullanıldığı çalışmanın performans göstergeleri sırasıyla ROAA, ROAE ve NIM'dir. Çalışmanın sonuçları hem 2002-2011 dönemi açısından hem de küresel finansal kriz sonrası (2008-2011) dönem açısından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Her iki döneme ilişkin tahin sonuçları bankaya özgü içsel faktörlerin yanı sıra makroekonomik ve sektörel faktörlerin de banka performansı üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber analiz sonuçları kriz döneminde bazı belirleyicilerin hem işaretlerinin hem de istatistiki anlamlılık düzeylerinin değiştiğine işaret etmektedir.

Işık vd. (2017), 2006-2014 yıllarını kapsayan 9 yıllık dönem için Türkiye'deki 20 mevduat bankasının kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal unsurları tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın bağımlı değişkeni varlıkların ortalama karlılığı (ROAA) olup, karlılık denkleminin tahmin edilmesinde panel veri tahminleri kullanılmıştır. Çalışmada ROAA değişkeninin net faiz marjı, gelir çeşitlendirme, sermaye oranı ve ekonomik büyüme değişkenlerinden pozitif yönde etkilendikleri tespit edilirken, likidite düzeyi ve kredi riski ile ROAA arasında negatif ve bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber çalışmada ölçek ekonomilerini destekler biçimde banka büyüklük değişkeni ile karlılık arasında ters-U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki belirlenmiştir. Son küresel finansal kriz, enflasyon ve kredi faiz oranı ile karlılık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememesi de çalışmanın bulguları arasındadır.

2000-2014 döneminde Sudi Arabistan'da faaliyette bulunan yerel ve yabancı ticari bankaların karlılığını belirleyen faktörler Saif-Alyousf vd. (2017) tarafından klasik panel veri tahminleri vasıtasıyla incelenmişlerdir. 8 ticari bankanın kullanıldığı yabancı bankalar örnekleme için regresyon bulguları varlıkların karlılığının sermaye yeterlilik oranı ve kredi-mevduat oranı değişkenlerinden pozitif ve anlamlı bir şekilde, ancak varlık kalitesi ve banka ölçeği değişkenlerinden ise negatif ve anlamlı bir şekilde etkilendiğini göstermektedir. Ayrıca, 12 ticari bankanın yer aldığı yabancı bankalar örnekleme için ulaşılan sonuçlar, sermaye yeterlilik oranının varlıkların karlılığı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu, varlık kalitesi, operasyonel etkinlik, banka ölçeği, kredi-mevduat oranı ve likit varlıklar gibi bankalara özgü değişkenlerin ise varlıkların karlılığı değişkeni üzerinde negatif ve anlamlı etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır.

3. VERİ, DEĞİŞKENLER ve EKONOMETRİK MODEL

3.1. Veri

Bu çalışmada son küresel finansal kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu, özel ve yabancı sermayeli 26 ticari bankanın¹ karlılığını etkileyen içsel belirleyicilerin araştırılması amaçlanmıştır. Analiz için kullanılan veri seti 2009:Ç1-2016:Ç3 dönemini kapsamakta olup, analizde kullanılan bankalara özgü finansal veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) web sitesinden (www.tbb.org.tr) temin edilmiştir.

3.2. Banka Karlılığı ve Açıklayıcı Değişkenler

2016 yılının son çeyreği itibarıyla banka örnekleminde yer alan 26 ticari bankanın sadece 10'unun Borsa İstanbul'a kote olmasından dolayı, bu çalışmada bağımlı değişken olarak muhasebe bazlı karlılık ölçüsü olan aktif karlılığı (BK) kullanılmış olup net karın toplam varlıklara oranlanması ile hesaplanmıştır.

Banka karlılığını etkileyen önemli faktörlerden biri olan gelir çeşitlendirme değişkeni faiz dışı gelirler/toplam varlıklar oranı ile ölçülmüştür. Sektördeki artan rekabete bağlı olarak geleneksel kredilendirme faaliyetleri dışında faaliyetlerini çeşitlendirebilen bankalar ölçek ekonomilerinden dolayı maliyetlerini azaltıp karlılıklarını artırma avantajına sahip olabilirler (Sufian ve Chong, 2008; Isik ve Ince, 2016; Tan, 2016). Sonuçta gelir çeşitlendirme değişkeninin karlılık üzerindeki etkisinin pozitif olması beklenebilir.

¹ **Kamu sermayeli ticari bankalar:** Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Özel sermayeli ticari bankalar: Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Yabancı sermayeli ticari bankalar: Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Finans Bank A.Ş., Habib Bank Limited, HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., Odea Bank A.Ş., Société Générale (SA), Turkland Bank A.Ş. ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Kredi riski, bu çalışmada kredi kayıpları karşılığı/toplam varlıklar oranı ile hesaplanmıştır. Bankaların faiz geliri yaratan aktiflerinin kalitesinin bir göstergesi olan bu oran banka yönetiminin kredilendirme faaliyetlerini ve karşılık ayırma politikalarını yansıtır. Bu oranın artması banka bilançolarının aktif tarafında kredi kalitesinin bozulmasına ve bankaların daha yüksek kredi riskiyle karşı karşıya kalmasına neden olabilir (Heffernan ve Fu, 2010; Uludağ ve Gökmen, 2011; Tan, 2016; Menicucci ve Paolucci, 2016; Garcia ve Guerreiro, 2016). Dolayısıyla, kredi riskinin banka karlılığını olumsuz yönde etkilemesi beklenebilir.

Bankaların likidite ve kredilendirme faaliyetinin bir ölçüsü olan kredilendirme değişkeni toplam kredi ve alacaklar/toplam varlıklar oranı ile ölçülmüştür. Bu oranın artması ticari bankaların daha fazla geleneksel kredi verme faaliyeti ile uğraştığını, bununla beraber daha fazla kredi riski ve faaliyet gideri ile karşı karşıya kalabileceklerini gösterir. Teorik anlamda, kredilerin ticari bankaların temel gelir kaynağı olması nedeniyle bu değişkenin karlılıkla ilişkisinin ilk bakışta pozitif olması beklenir (Davydenko, 2011; Saona, 2016). Daha açık bir ifadeyle finansal sistem içinde tasarruflular ve yatırımcılar arasında finansal aracılık fonksiyonu icra eden ticari bankaların kullandığı kredilerin artmasının (likidite düzeyinin düşmesinin) faiz marjlarını olumlu yönde etkileyerek banka karlılığını arttırması beklenebilir (Beltratti ve Stultz, 2009; Alper ve Anbar, 2011). Ancak, banka ile müşterileri arasındaki asimetrik bilgi sorunları bankaların kredi riskine maruz kalması ile sonuçlanarak faiz marjlarının daralmasına ve dolayısıyla banka karlılığının düşmesine de neden olabilir (Chronopoulos vd., 2015; Menicucci ve Paolucci, 2016).

Mevduat, bankaların başlıca fon kaynağı olup, diğer fon kaynaklarıyla (örn: mevduat dışı borçlanma, hisse senetleri ve dağıtılmayan karlar) karşılaştırıldığında daha düşük maliyetli ve daha istikrarlı bir fon kaynağıdır (Alper ve Anbar, 2011; Saona, 2016). Dolayısıyla düşük maliyetli mevduatlar yüksek getirili kredileri finanse ettiği sürece banka karlarının da artması kaçınılmazdır. Diğer bir deyişle bankalar tarafından toplanan mevduat krediye dönüştükçe hem operasyonel etkinlik hem de karlılık düzeyi artabilir (Beltratti ve Stultz, 2009; Davydenko, 2011). Bu çalışmada toplam mevduat/toplam varlıklar oranı ile temsil edilen mevduat düzeyi değişkeninin karlılık üzerindeki etkisinin pozitif olması beklenmektedir.

Operasyonel etkinliğin banka karlılığı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla regresyon modeline dâhil edilen faaliyet giderleri değişkeni diğer faaliyet giderlerinin/toplam varlıklara oranlanması ile ölçülmüştür. Bu oranın yüksek olması genel anlamda yönetim etkinliğinin düşük olduğuna işaret eder. İyi yönetilen bankaların faaliyet giderlerini kontrol edebilme yeteneği onların giderlerini daha iyi yöneterek etkinliklerini arttırmalarına katkıda bulunabilir. Başka bir ifadeyle faaliyet giderlerinin iyi yönetilmesi (yani giderlerin azaltılması) etkinliği arttırarak banka karlılığını olumlu yönde etkileyebilir (Sufian ve Chong, 2008; Us, 2015; Tan, 2016; Aydemir ve Guloglu, 2016). Bu nedenle bu değişkenin karlılık üzerindeki etkisinin negatif olması beklenebilir.

Ticari bankaların istikrarı ile karlılığı arasındaki ilişkiyi irdelemek amacıyla karlılık modelinde [(net kar/toplam aktifler + özsermaye/toplam aktifler)/net karın toplam aktiflere oranının standart sapması] olarak ifade edilen Z-skoru kullanılmıştır (Liu vd., 2013; Kasman ve Kasman, 2015; Tan, 2016; Boadi vd., 2016). Yüksek bir Z-skoru bankaların finansal istikrarının yüksek, ödeme gücü riskinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak bu değişkenin karlılık değişkenini pozitif yönde etkilemesi muhtemeldir.

Bankacılık literatüründe önceki çalışmalar (örn: Titko vd., 2015; Us, 2015; Aydemir ve Guloglu, 2016; Iskenderoğlu vd., 2012; Isik ve Belke, 2017) göz önüne alındığında banka ölçeği; toplam aktifler, toplam krediler, toplam özkaynaklar, toplam mevduatlar, çalışan sayısı veya toplam aktifler/GDP açısından ölçülebilir. Bu çalışmada banka ölçeği toplam aktiflerin doğal logaritması ile temsil edilmiştir. Modern aracılık teorisi ölçek ekonomilerinden dolayı banka ölçeği ile banka performansı arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu öne sürmektedir. Büyük ölçekte faaliyette bulunan bankalar müşterilerine sundukları kredi ve ürünleri çeşitlendirebilme yeteneği sayesinde üstlendikleri riskleri minimize ederek operasyonel etkinliği, dolayısıyla karlılığı arttırabilme olanağına sahip olabilirler. Ancak büyük ölçekli bankaları yönetmekle ilgili sorunlar vekâlet maliyetlerini (agency costs) arttırabilir. Bu durumda büyük ölçekte faaliyette bulunan bankaların operasyonel etkinliği ve karlılık performansı düşebilir (Flamini vd., 2009; Uludağ ve Gökmen, 2011; Us, 2015, Işık vd., 2017; Ahamed, 2017). Bu iki zıt beklenti banka ölçeği ile karlılık arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığına işaret edebilir. Bankacılık literatüründeki diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da doğrusal olmayan ilişkinin varlığını araştırmak amacıyla regresyon denkleminde banka ölçeğinin yanı sıra banka ölçeği değişkeninin karesi eklenmiştir.

Sermaye yeterlilik oranı literatürde yoğun bir şekilde kullanılan banka karlılık performansının önemli belirleyicilerinden biridir. Bu değişken toplam sermaye/risk ağırlıklı unsurlar oranı şeklinde hesaplanmıştır. Literatürde en çok sorgulanan konularından biri de banka sermayesi ile banka karlılığı arasındaki ilişkidir. Azalan riski azalan kârlılıkla ilişkilendiren geleneksel risk-getiri hipotezi çerçevesinde bu ilişkinin negatif olduğu ifade edilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, sermaye oranının azalması sadece üstlenilen riskin değil aynı zamanda karlılığın da azalmasına yol açabilir (Chronopoulos vd., 2015). Diğer taraftan, sermaye oranı yüksek olan bankaların hem daha yüksek kredi değerliliğinin olması hem de iflas etme olasılıklarının daha düşük olması, bu tür bankaların daha düşük maliyetle fon bulmalarına imkân sağlayabilir. Buna ilave olarak, sermaye yapısı güçlü olan bankalar krediler gibi yüksek risk taşıyan varlıklardan kaynaklanan riskleri kolaylıkla minimize edebilirler. Ayrıca, sermaye düzeyi yüksek olan bankalar daha esnek finansal yapıya sahip olduklarından dolayı

daha az dış fon kaynağına ihtiyaç duyabilirler. Buna ilaveten, yüksek düzeyde sermaye oranı sermayedarların banka yönetiminin faaliyetlerini izlemesine ve onların aşırı risk almalarına engel olabilir ki bu da karlılığı olumlu yönde etkileyebilir (Flamini vd., 2009; Heffernan ve Fu, 2010; Garcia ve Guerreiro, 2016; Saona, 2016; Tan, 2016; Ahamed, 2017).

3.3. Ekonometrik Model

Bu çalışmada ticari bankaların karlılığına etki eden içsel faktörleri belirlemek amacıyla aşağıdaki model tahmin edilmiştir:

$$\text{Karlılık}_{i,t} = \alpha + \sum_{j=1}^8 \text{BÖİD}_{i,t}\beta_j + \sum_{t=1}^{4-1} \text{ÇEYREK}_t\delta_t + v_i + \epsilon_{i,t} \quad (1)$$

1 no'lu denklemde belirlenen modelde i bankaları (i = 1,2,...,26), t zaman dönemini (t = 2009:Ç1, 2009:Ç2,...,2016:Ç3) ifade etmektedir. Karlılık_{i,t} modelin bağımlı değişkeni olup, net karın toplam aktiflere oranlanması ile hesaplanmıştır. α modelin sabit terimidir. BÖİD_{i,t} bankalara özgü içsel değişkenleri temsil eden açıklayıcı değişkenlerdir. ÇEYREK_t çeyreklik zaman etkilerini, v_i bankalara özgü gözlenemeyen birim etkileri ve ε_{i,t} karlılık modelinin hata terimini temsil etmektedir.

Yukarıda belirlenen banka karlılığı modeli öncelikli olarak tüm banka örneklemini için tahmin edilmiştir. Daha sonra bankalara özgü içsel değişkenlerin banka gruplarını ne şekilde etkilediği sorgulanmak için banka örneklemini bankaların mülkiyet yapıları temel alınarak üç ayrı alt-örnekleme (kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar) ayrılmıştır. Dolayısıyla, yukarıda belirlenen karlılık modeli her üç banka örneklemini için ayrı ayrı tahmin edilmiştir.

1 no'lu eşitlikte belirlenen karlılık modelinin tahmin edilmesinde klasik panel veri tahmin yöntemleri (tesadüfi etkiler-TE ve sabit etkiler-SE) kullanılmıştır. Tahminlerde hangi tahmincinin seçileceğine Hausman spesifikasyon testi (Ho: bireysel etkiler modeldeki diğer açıklayıcı değişkenlerle ilişkisizdir-tesadüfi etkiler vardır) sonuçlarına göre karar verilmiştir (Greene, 2000). Tablo 3'ün spesifikasyon test sonuçları kısmında da görüldüğü üzere tahminlerde SE tahmincisi tercih edilmiştir. Bununla beraber, Tablo 3'te parametre tahmin sonuçları rapor edilmeden önce, karlılık modelinde değişen varyans ve otokorelasyonun varlığı Wooldridge ve Modified Wald test istatistikleri aracılığıyla araştırılmıştır. Diğer bir deyişle Tablo 3'te katsayı tahminleri rapor edilirken model spesifikasyonunda değişen varyans ve otokorelasyon dikkate alınmıştır.

4. ANALİZ SONUÇLARI

Panel veri regresyonlarında kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur. Örneklemimize dâhil edilen tüm ticari bankalara ait aktif karlılığı değişkeninin ortalama değeri yaklaşık %1.02'dir. Tablo 1'de yaklaşık olarak bu değişkenin kamu bankaları için %1.45, özel bankalar için %0.52 ve yabancı bankalar için %1.20 değerlerini aldığı görülmektedir.

Tablo 1'deki sonuçlar diğer finansal değişkenler açısından incelendiğinde, analiz döneminde ortalama olarak gelir çeşitlendirme düzeyi en yüksek olan bankanın yabancı bankalar olduğu, kamu bankalarının daha çok kredi riskine maruz kaldıkları, özel bankaların geleneksel kredilendirme faaliyetinin daha yüksek olduğu, kamu bankalarının daha yüksek mevduat düzeyine sahip olduğu gözlenmektedir. Faaliyet giderleri oranının kamu bankaları için en düşük ortalama değeri aldığı, Z-skoru ortalama değerinin en yüksek olduğu bankaların özel bankalar olduğu, banka ölçeği açısından ise kamu bankalarının daha yüksek ortalama değere sahip olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca, tanımlayıcı istatistik sonuçları göstermektedir ki her üç banka grubu için de ortalama sermaye yeterlilik oranı Basel kriterlerinin çok üzerindedir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

	Değişken	Min.	Ortalama	Max.	SD	Gözlem
Aktif karlılığı	TB	-.1761	.0102	.2202	.0220	791
	KB	-.0004	.0145	.0341	.0079	93
	ÖB	-.1761	.0052	.0585	.0258	248
	YB	-.0457	.0120	.2202	.0212	450
Gelir Çeşitlendirme	TB	-.0341	.0229	.6086	.0448	791
	KB	.0021	.0128	.0571	.0100	93
	ÖB	-.0158	.0174	.0792	.0146	248
	YB	-.0341	.0281	.6086	.0577	450
Kredi Riski	TB	0	.0161	.0762	.0152	791
	KB	.0035	.0274	.0651	.0173	93
	ÖB	0.00001	.0138	.0700	.0133	248
	YB	0	.0149	.0762	.0148	450
Kredilendirme	TB	.0048	.5691	.8784	.1590	791
	KB	.2797	.5697	.6982	.1061	93
	ÖB	.2274	.6185	.8784	.1181	248
	YB	.0048	.5417	.8030	.1800	450

Mevduat Düzeyi	TB	.0409	.5754	.8540	.1619	791
	KB	.5747	.6821	.8367	.0653	93
	ÖB	.4735	.6239	.8316	.0610	248
	YB	.0409	.5265	.8540	.1928	450
Faaliyet Gideri	TB	.0026	.0291	.2739	.0246	791
	KB	.0042	.0155	.0494	.0091	93
	ÖB	.0057	.0310	.2739	.0325	248
	YB	.0026	.0309	.1182	.0207	450
Z-skoru	TB	-2.2236	15.9155	38.4611	7.5441	791
	KB	9.7631	15.0071	20.2719	2.3387	93
	ÖB	-2.2236	17.0680	37.4861	9.5827	248
	YB	.61924	15.4681	38.4611	6.8843	450
Banka Ölçeği	TB	3.0982	8.36216	11.7971	2.0239	791
	KB	9.4520	10.6540	11.7971	.5713	93
	ÖB	3.2052	8.72486	11.7277	1.9238	248
	YB	3.0982	7.68862	11.5911	1.8679	450
Sermaye Yeterliliği	TB	.1023	.1952	.9434	.1152	791
	KB	.1299	.1550	.2322	.0228	93
	ÖB	.1204	.1686	.3441	.0442	248
	YB	.1023	.2183	.9434	.1446	450

Not: TB; tüm bankaları, KB; kamu bankaları, ÖB; özel bankaları, YB; yabancı bankaları, ifade etmektedir.

Regresyon analizinde kullanılan tüm değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları Tablo 2’de sunulmuştur. Korelasyon analizi sonuçları göstermektedir ki ticari banka karlılık göstergesi BK değişkeni ile gelir çeşitlendirme, Z-skoru, banka ölçeği ve sermaye yeterliliği değişkenleri arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Bununla beraber, BK ile kredilendirme, mevduat düzeyi ve faaliyet giderleri arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Korelasyon matrisinde en yüksek korelasyon katsayısı BK ile gelir çeşitlendirme arasındadır. Bu sonuçlar değişkenler arasında çoklu doğrusallık sorunu (multicollinearity) olmadığına işaret etmekte ve kullanılan modelin güvenilirliğini ve geçerliliğini desteklemektedir. Uludağ ve Gökmen (2011)’in çalışmalarında belirttiği üzere, korelasyon katsayısı 0.75’den büyük olmadıkça, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu regresyon analizi için önem teşkil etmez.

Tablo 2: Korelasyon Matrisi (Pearson)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
(1) Aktif karlılığı	1								
(2) Gelir Çeşitlendirme	.58 ^a	1							
(3) Kredi Riski	.04	-.07	1						
(4) Kredilendirme	-.18 ^a	-.13 ^a	.04	1					
(5) Mevduat Düzeyi	-.09 ^b	-.21 ^a	.10 ^a	.43 ^a	1				
(6) Faaliyet Gideri	-.22 ^a	-.36 ^a	-.01	.06	-.02	1			
(7) Z-Skoru	.21 ^a	-.15 ^a	.24 ^a	.02	.004	-.20 ^a	1		
(8) Banka Ölçeği	.13 ^a	-.17 ^a	.12 ^a	.21 ^a	.43 ^a	-.32 ^a	.03	1	
(9) Sermaye Yeterliliği	.13 ^a	.06	.14 ^a	-.53 ^a	-.53 ^a	-.03	.31 ^a	-.49 ^a	1

Not: ^a ve ^b korelasyon istatistiklerinin %1 ve %5 düzeyde anlamlı olduğunu gösterir.

Bankaların karlılık göstergesi olarak kullanılan aktif karlılığı (BK) değişkenine ilişkin panel veri regresyon analizi sonuçları Tablo 3’de rapor edilmiştir. Ticari banka örneğine dâhil edilen tüm bankalara ilişkin sonuçlar Tablo 3’ün ilk sütununda yer alırken; kamu, özel ve yabancı sermayeli ticari bankalara ilişkin sonuçlar sırasıyla Tablo 3’ün ikinci, üçüncü ve son sütununda rapor edilmiştir.

Beklendiği gibi gelir çeşitlendirmeye ilişkin regresyon sonuçları incelendiğinde bu değişkenin katsayısının hem tüm bankalar örneğinde hem de kamu, özel ve yabancı bankalar örneklemlerinde pozitif olduğu gözlenmektedir. Kamu bankaları dışında bu değişkenin katsayısı %1 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Çeşitlendirme değişkeniyle ilgili sonuçlar göstermektedir ki bankaların çeşitlendirme düzeyi arttıkça karlılık düzeyleri de artmaktadır. Her üç banka örneklemini için gelir çeşitlendirmenin banka karlılığının en önemli belirleyicisi olduğuna işaret eden bu sonuç Sufian ve Chong (2008), Çerçi vd. (2012), Chronopoulos vd. (2015) ve Ahamed (2017)’in sonuçlarıyla tutarlı ancak Tan (2016)’nın bulgularıyla örtüşmemektedir.

Kredi riski ile ilgili sonuçlar incelendiğinde beklendiği gibi tüm banka örneklemlerinde kredi riski ile karlılık düzeyi arasında negatif ve %5 önem seviyesinde istatistiki olarak anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Kredi riskine ilişkin sonuçlar artan kredi riskinin azalan karlılığa yol açtığı hipotezini desteklemektedir. Bu sonuçlar Çin bankacılık sektöründe Tan (2016)’ın, Nijerya

bankacılık sektöründe Ozili ve Uadiale (2017)'nin, Portekiz bankacılık sektöründe Garcia ve Guerreiro (2016)'nin, Hindistan bankacılık sektöründe Ahamed (2017)'in ve Avrupa bankacılık sektöründe Menicucci ve Paolucci (2016)'nin rapor ettikleri sonuçlarla aynı yöndedir. Ancak, sonuçlarımız Çin bankacılık sektöründe Heffernan ve Fu (2010)'nin ve Litvanya ve Letonya bankacılık sektöründe Titko vd. (2015)'nin yaptıkları çalışmaların sonuçlarıyla uyusmamaktadır.

Tablo 3: Panel Veri Analiz Sonuçları

		Bağımlı değişken: Aktif karlılığı			
		Tüm Bankalar N=26	Kamu bankaları N=3	Özel bankalar N=8	Yabancı bankalar N=15
Sabit Terim	SE	-.098**(.039)	.028(.314)	-.049(.061)	-.031(.049)
	TE	-.068**(.028)	-.919***(.220)	-.042(.047)	-.032(.027)
Gelir Çeşitlendirme	SE	.413***(.036)	.182(.144)	.776***(.162)	.345***(.023)
	TE	.411***(.038)	.325(.236)	.826***(.168)	.337***(.019)
Kredi Riski	SE	-.128**(.041)	-.140**(.052)	-.162**(.064)	-.134**(.057)
	TE	-.071**(.035)	-.048(.082)	-.159(.097)	-.092**(.046)
Kredilendirme	SE	-.011(.016)	-.071**(.026)	.015(.021)	-.027*(.014)
	TE	-.009(.010)	-.047*(.027)	.004(.019)	-.018*(.009)
Mevduat Düzeyi	SE	.031***(.010)	-.016(.016)	.026*(.014)	.019**(.008)
	TE	.018**(.007)	.034**(.016)	.024(.015)	.010(.007)
Faaliyet Gideri	SE	-.344**(.118)	.317*(.190)	-.667***(.130)	-.060(.064)
	TE	-.354***(.121)	.327**(.138)	-.683***(.122)	-.038(.060)
Z-Skoru	SE	.001***(.0004)	.003***(.0005)	.003***(.0009)	.001***(.0004)
	TE	.001***(.0002)	.0006(.0005)	.0004**(.0002)	.001***(.0003)
Banka Ölçeği	SE	.018**(.008)	.006(.062)	-.002(.0138)	.005(.011)
	TE	.012**(.006)	.178***(.045)	.006(.012)	.004(.006)
Banka Ölçeği ²	SE	-.001**(.0005)	-.0005(.003)	.0002(.0008)	-.0002(.0006)
	TE	-.0007*(.0004)	-.009***(.002)	-.0003(.0007)	-.0001(.0003)
Sermaye Yeterliliği	SE	-.001(.022)	-.063(.050)	-.077(.083)	-.001(.023)
	TE	.029*(.015)	.062(.060)	.029(.040)	.011(.018)
Ç1	SE	-.0002(.0007)	-.001(.001)	.003**(.001)	-.0002(.001)
	TE	-.0001(.0007)	-.002(.001)	.003**(.001)	.0001(.001)
Ç2	SE	-.0008(.001)	-.001(.001)	-.0001(.002)	-.0003(.001)
	TE	-.0008(.001)	-.002(.001)	-.0003(.002)	-.0001(.001)
Ç3	SE	-.0001(.001)	-.0007(.0006)	.001**(.0004)	-.001(.001)
	TE	-.00002(.001)	-.0005(.0006)	.001*(.0006)	-.001(.001)
Spesifikasyon test sonuçları					
Hausman		53.90***	25.92***	58.57***	23.56**
Wooldridge		4.293**	48.095**	1.621	0.760
Modified Wald		1803.64***	14.70***	128.60***	626.40***
F		44.73***	21.76***	15.16***	16.59***
F _μ		7.970***	18.691***	10.814***	5.072***
R ²		0.7271	0.7539	0.8515	0.7584
Düzeltilmiş R ²		0.7137	0.7097	0.8391	0.7436
Gözlem sayısı		791	93	248	450

Not: SE; sabit etkiler modelini, TE; tesadüfi etkiler modelini, ifade eder. ***, ** ve * istatistiklerin %1, %5 ve %10 düzeyde anlamlı olduğunu gösterir. Dirençli standart hatalar katsayıların yanında parantez içerisinde. Ç1, Ç2 ve Ç3 çeyrek yıllık kukla değişkenlerdir. Hausman istatistiği iki tahminci (TE, SE) arasında sistematik farklılık olmadığı (tesadüfi etkilerin varlığını) boş hipotezi test eder. Wooldridge istatistiği 1. dereceden otokorelasyonun yokluğunu test eder. Modified Wald istatistiği sabit varyansı test eder. F istatistiği modelin genel anlamlılığını test eder. F_μ istatistiği bireysel etkilerin yokluğunu test eder.

Toplam kredilerin toplam varlıklara oranlanmasıyla hesaplanan kredilendirme değişkenine ilişkin katsayı özel bankalar örneklemini haricinde kalan tüm örneklemlerde negatiftir. Bu değişkene ait katsayılar sadece kamu ve yabancı bankalar örnekleminde anlamlı bulunmuştur. Kredilendirme değişkenine ilişkin katsayının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması likidite düzeyi ile karlılık değişkeni arasında pozitif bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Bu bulgu Ukrayna bankaları için Davydenko (2011)'nin, Amerikan bankaları için ise Chronopoulos vd. (2015)'nin yaptıkları çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir. Bununla beraber, Avrupa birliği ülkelerinin bankacılık sektörü için Pasiouras ve Kosmidou (2007)'nin yaptığı çalışmada yerel bankalar için likidite-karlılık ilişkisinin negatif ancak yabancı bankalar örnekleminde bu ilişkinin pozitif olduğu tespit edilmiştir.

Mevduat düzeyi ile ilgili sonuçlar incelendiğinde, kamu bankaları örneklemini dışındaki diğer örneklemlerde beklendiği gibi aktif karlılığının mevduat düzeyi değişkeninden pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. Bu sonuç mevduat düzeyi yüksek olan bankaların daha karlı olduklarına işaret etmektedir. Mevduat düzeyine ilişkin pozitif ve anlamlı katsayı tahminleri Menicucci ve Paolucci (2016)'nin çalışması ile tutarlı ancak Davydenko (2011) ve Alper ve Anbar (2011)'in sonuçlarıyla çelişmektedir.

Diğer faaliyet giderlerinin toplam varlıklara oranı şeklinde hesaplanan faaliyet giderleri değişkeninin karlılık üzerindeki etkisi incelendiğinde bu etkinin kamu bankaları örnekleminde pozitif ve anlamlı, bununla beraber tüm bankalar ve özel bankalar örnekleminde negatif ve anlamlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu sonuç kamu bankaları için bu tür giderlerin müşterilere yansıtılmasını ifade edebilir. Kamu bankalarının aksine bu sonuç aynı zamanda hem tüm bankalar hem de özel bankalar örnekleminde giderlerin etkin bir biçimde yönetilemediğine işaret edebilir. Tüm bankalar ve özel bankalar örnekleminde faaliyet giderleriyle ilgili sonuçlarımız Sufian ve Chong, (2008)'un Filipinler bankacılık sistemine ilişkin sonuçlarıyla tutarlıdır.

Beklendiği gibi ticari bankaların Z-skoru göstergesi ile aktif karlılığı arasında tüm örneklemlerde pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Z-skoru değişkenine ilişkin sonuçlarımız istikrar düzeyi yüksek (ödeme gücü riski düşük) olan ticari bankaların daha karlı olduğuna işaret etmektedir. Bu pozitif ilişki Adusei (2015) ve Boadi vd. (2016) tarafından Gana bankaları için yapılan çalışmalar tarafından da desteklenmektedir. Bununla beraber, Tan (2016) Çin bankacılık sektöründe yaptığı çalışmada Z-skoru ile aktif karlılığı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki gözlemiştir.

Tüm bankaları kapsayan örnekleminde banka ölçeği ile banka karlılığı arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, banka ölçeği değişkenine ait katsayısının pozitif ve anlamlı olması, bu değişkenin karesinin ise negatif ve anlamlı bulunması belli bir tepe noktasına kadar ölçeğin artmasının karlılığı arttırdığını ancak bu noktadan sonra banka ölçeğindeki artışların karlılıkta azalmaya neden olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Brighi ve Venturelli (2014)'nin İtalyan bankalarına ilişkin sonuçlarıyla tutarlıdır. Benzer sonuçlar Amerikan bankaları için Chronopoulos vd. (2015), Ukrayna bankaları için Davydenko (2011), Türk bankaları için Işık vd. (2017), Sahra Altı Afrika ülkelerinde faaliyette bulunan bankalar için Flamini vd. (2009), Yunan bankaları için Mamatzakis ve Remoundos (2003) tarafından da rapor edilmiştir.

Çalışmada son olarak sermaye yeterliliği değişkeninin katsayısı hem tüm bankalar örnekleminde hem de alt-örneklemlerde negatif bulunmuştur. Sermaye yeterlilik oranı yüksek olan bankaların daha az karlı olduğunu gösteren bu sonuç istatistiksel olarak herhangi bir önem seviyesinde anlamlı bulunamamıştır. Ozili ve Uadiale (2017) Nijerya bankaları için negatif sonuçlar rapor etmişlerdir. Benzer şekilde, Shehzad vd. (2013) hem OECD ülkelerinin bankaları hem de OECD üyesi olmayan ülkelerin bankaları için negatif bulgular tespit etmişlerdir. Bununla beraber, Flamini vd. (2009), Ahamed (2017) ve Menicucci ve Paolucci (2016) çalışmalarında sermaye oranı daha yüksek olan bankaların karlılık açısından daha iyi performans gösterdiklerini rapor etmişlerdir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de bankacılık sektörü hem reel sektör firmalarının kaynak ihtiyacının karşılanması hem de ülke içinde karlı yatırım projelerinin finanse edilebilmesi için gerekli sermaye birikiminin yapılmasına aracılık etmektedir. Devletin düzenlemeleri altında faaliyetlerini sürdüren bankacılık sektörü hem finansal sistemin istikrarı hem de ülkenin sürdürülebilir ekonomik büyümesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 26 ticari bankanın karlılığını etkileyen bankaya özgü içsel faktörleri belirlemektir. Çalışmada 3 kamu sermayeli, 8 özel sermayeli ve 15 yabancı sermayeli ticari bankanın çeyrek yıllık verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada karlılık belirleyicilerini daha ayrıntılı bir şekilde analiz etmek amacıyla banka örnekleminde, bankaların sahiplik yapısı dikkate alınarak üç gruba ayrılmıştır: (1) kamu bankaları, (2) özel bankalar ve (3) yabancı bankalar. Çalışma 2009 yılının ilk çeyreği ile 2016 yılının üçüncü çeyreğini kapsamaktadır.

Panel veri analiz sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir: (i) gelir çeşitlendirme hem tüm bankalar örnekleminde hem de özel ve yabancı bankalar örneklemlerinde karlılığı pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. (ii) kredi riski ile banka karlılığı arasında hem tüm bankalar örnekleminde hem de alt-banka örneklemlerinde negatif ve anlamlı ilişkiler gözlenmektedir. (iii) kredilendirme faaliyeti hem kamu hem de yabancı banka alt-örneklemlerinde karlılıkla negatif ve anlamlı bir şekilde ilişkilidir. (iv) artan mevduat-toplam aktifler oranının hem tüm bankalar örnekleminde hem de özel ve yabancı bankalar alt-örneklemlerinde karlılığı anlamlı bir biçimde arttırdığı tespit edilmiştir. (v) Z-skoru ile ölçülen banka istikrar düzeyi hem tüm örnekleminde hem de alt-örneklemlerde karlılığı pozitif yönde etkilemektedir. (vi) Hem tüm banka örnekleminde hem de özel bankalar örnekleminde karlılıkla faaliyet giderlerinin negatif yönde ilişkili olduğu ancak kamu bankaları örnekleminde bu ilişkinin pozitif olduğu gözlemlenmiştir. (vii) sonuçlar sadece tüm bankalar örnekleminde banka ölçeği ile karlılık arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. (viii) sermaye yeterlilik oranı ne tüm banka örnekleminde ne de alt-örneklemlerde anlamlı bulunamamıştır.

Son finansal kriz sonrasında ticari bankaların karlılığının belirleyicilerini inceleyen bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Öncelikli olarak bu çalışmada sadece bankalara özgü içsel değişkenler kullanılmıştır. Diğer bir deyişle makroekonomik göstergeler ve sektöre özgü faktörler bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Ulusal ve uluslararası çalışmaların sonuçları ile karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu çalışmada bağımlı değişken olarak sadece aktif karlılığının tercih edilmesi çalışmanın bir diğer kısıtıdır. Gelecek çalışmalarda özkaynak karlılığı ve faiz marjları gibi farklı karlılık ölçüleri kullanılarak ticari bankaların karlılığını belirleyen içsel faktörler tekrar analiz edilip değerlendirilebilir. Buna ilaveten katılım bankalarının da yer aldığı bir örneklem kapsamında ticari bankalar ile katılım bankalarının hem performansı hem de karlılığı karşılaştırılarak ayrıntılı bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adusei, M. (2015). Bank profitability: Insights from the rural banking industry in Ghana. *Cogent Economics & Finance*, 3(1), 1-15.
- Ahamed, M. M. (2017). Asset quality, non-interest income, and bank profitability: Evidence from Indian banks. *Economic Modelling*, 63, 1-14.
- Alp, A., Ban, Ü., Demirgüneş, K., & Kılıç, S. (2010). Türk bankacılık sektöründe karlılığın içsel belirleyicileri. *İMKB Dergisi*, 12(46), 1-13.
- Anbar, A., & Alper, D. (2011). Bank specific and macroeconomic determinants of commercial bank profitability: Empirical evidence from Turkey. *Business and Economics Research Journal*, 2(2), 139-152.
- Athanasoglou, P. P., Brissimis, S. N., & Delis, M. D. (2008). Bank-specific, industry-specific and macroeconomic determinants of bank profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18(2), 121-136.
- Aydemir, R., & Guloglu, B. (2017). How do banks determine their spreads under credit and liquidity risks during business cycles?. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 46, 147-157.
- Azam, M., & Siddiqui, S. (2012). Domestic and Foreign Banks' Profitability: Differences and Their Determinants. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(1), 33-40.
- Beltratti, A., & Stulz, R. M. (2009). Why did some banks perform better during the credit crisis? A cross-country study of the impact of governance and regulation, *NBER Working Paper*, No. 15180.
- Boadi, E. K., Li, Y., & Lartey, V. C. (2016). Role of Bank Specific, Macroeconomic and Risk Determinants of Banks Profitability: Empirical Evidence from Ghana's Rural Banking Industry. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(2), 813-823.
- Brighi, P., & Venturelli, V. (2014). How do income diversification, firm size and capital ratio affect performance? Evidence for bank holding companies. *Applied Financial Economics*, 24(21), 1375-1392.
- Chronopoulos, D. K., Liu, H., McMillan, F. J., & Wilson, J. O. (2015). The dynamics of US bank profitability. *The European Journal of Finance*, 21(5), 426-443.
- Çerçi, G., Kandir, S. Y., & Önal, Y. B. (2012). Bankalarda karlılık analizi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama. *İMKB Dergisi*, 13(50), 29-48.
- Davydenko, A. (2011). Determinants of bank profitability in Ukraine. *Undergraduate Economic Review*, 7(1), 1-30.
- Flamini, V., Schumacher, M. L., & McDonald, M. C. A. (2009). The determinants of commercial bank profitability in Sub-Saharan Africa, *IMF Working Paper* 09/15. International Monetary Fund, Washington.
- Garcia, M. T. M., & Guerreiro, J. P. S. M. (2016). Internal and external determinants of banks' profitability: The Portuguese case. *Journal of Economic Studies*, 43(1), 90-107.
- Greene, W. H. (2000). *Econometric Analysis*, Prentice Hall, New Jersey.
- Gülhan, Ü., & Uzunlar, E. (2011). Bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 341-368.
- Güngör, B. (2007). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yerel ve Yabancı Bankaların Kârlılık Seviyelerini Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*, 22(258), 40-63.
- Heffernan, S. A., & Fu, X. (2010). Determinants of financial performance in Chinese banking. *Applied Financial Economics*, 20(20), 1585-1600.
- Işık, Ö., Yalman, İ. N. & Koşaroğlu Ş. M. (2017). Türkiye'de mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 362-380.
- Isik, O., & Bolat, S. (2016). Determinants of non-Performing Loans of Deposit Banks in Turkey. *Journal of Business, Economics and Finance*, 5(4), 341-350.
- Isik, O., & Ince, A. R. (2016). Board size, board composition and performance: an investigation on Turkish banks. *International Business Research*, 9(2), 74-84.
- Isik, O., & Belke, M. (2017). An empirical analysis of bank-specific and macroeconomic drivers influencing net interest margins of Turkish listed banks: panel data evidence from post-crisis era, Yereli, A. B. & Koptas, A. M. (Ed.), in 3rd International Annual Meeting Proceedings Book (pp. 124-125). April 28-29, Ankara: Hacettepe University.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E., & Atioğlu, E. (2012). Türk bankacılık sektöründe büyüme, büyüklük ve sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisinin analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 291-311.
- Kasman, S., & Kasman, A. (2015). Bank competition, concentration and financial stability in the Turkish banking industry. *Economic Systems*, 39(3), 502-517.

- Liu, H., Molyneux, P., & Wilson, J. O. (2013). Competition and stability in European banking: a regional analysis. *The Manchester School*, 81(2), 176-201.
- Mamatzakis, E., & Remoundos, P. (2003). Determinants of Greek commercial banks, 1989-2000. *Spoudai*, 53(1), 84-94.
- Menicucci, E., & Paolucci, G. (2016). The determinants of bank profitability: empirical evidence from European banking sector. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14(1), 86-115.
- Naceur, S. B., & Goaid, M. (2001). The determinants of the Tunisian deposit banks' performance. *Applied Financial Economics*, 11(3), 317-319.
- Ozili, P. K., & Uadiale, O. (2017). Ownership concentration and bank profitability. *Future Business Journal*, 3(2), 159-171.
- Pasiouras, F., & Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the European Union. *Research in International Business and Finance*, 21(2), 222-237.
- Pervan, M., Pelivan, I., & Arnerić, J. (2015). Profit persistence and determinants of bank profitability in Croatia. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 28(1), 284-298.
- Reis, Ş. G., Kılıç, Y., & Buğan, M. F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (72), 21-36.
- Saif-Alyousf, A. Y., Saha, A., & Md-Rus, R. (2017). Profitability of Saudi Commercial Banks: A Comparative Evaluation between Domestic and Foreign Banks using Capital Adequacy, Asset Quality, Management Quality, Earning Ability and Liquidity Parameters. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 477-484.
- Saona, P. (2016). Intra-and extra-bank determinants of Latin American Banks' profitability. *International Review of Economics & Finance*, 45, 197-214.
- Shehzad, C. T., De Haan, J., & Scholtens, B. (2013). The relationship between size, growth and profitability of commercial banks. *Applied Economics*, 45(13), 1751-1765.
- Sufian, F., & Chong, R. R. (2008). Determinants of bank profitability in a developing economy: empirical evidence from the Philippines. *Asian Academy of Management Journal of Accounting & Finance*, 4(2), 91-112.
- Sufian, F., & Habibullah, M. S. (2009). Bank specific and macroeconomic determinants of bank profitability: Empirical evidence from the China banking sector. *Frontiers of Economics in China*, 4(2), 274-291.
- Tan, Y. (2016). The Impacts of Risk and Competition on Bank Profitability in China. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 40, 85-110.
- Titko, J., Skvarciany, V., & Jurevičienė, D. (2015). Drivers of bank profitability: Case of Latvia and Lithuania. *Intellectual Economics*, 9(2), 120-129.
- Uludağ, Berna K. ve Gökmen, H. (2011). Türk bankacılık sektörünün kârlılığının dinamik yaklaşımla test edilmesi. *İktisat İşletme ve Finans*, 26(308), 71-98.
- Us, V. (2015). Banking Sector Performance in Turkey before and after the Global Crisis. *İktisat İşletme ve Finans*, 30(353), 45-74.